

SAMANDAR VOHIDOV MUXAMMASLARI VA ULARNING BADIYATI

Fayziyeva Gulshan Hayitovna

Buxoro davlat universiteti

Mustaqil izlanuvchisi.

gulshanfayziyeva8@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada Samandar Vohidov muxammaslarining mavzu ko‘lami, g‘oyaviy mazmuni va badiiy-estetik xususiyatlari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda shoir ijodida muhabbat, Vatan, inson ruhiyati, ma’naviyat va hayot falsafasining poetik ifodasi keng yoritilgan. Muxammas janrining mumtoz adabiyotdagi o‘rni va uning badiiy imkoniyatlari ham ko‘rsatib berilgan. Shoir muxammaslarida tashbeh, isti‘ora, tazod, talmeh kabi badiiy san’atlarning qo‘llanishi va ularning estetik vazifasi tahlil etiladi.

Shuningdek, Samandar Vohidov ijodida mumtoz poetik an‘analar bilan zamonaviy badiiy tafakkurning uyg‘unlashuvi alohida ahamiyat kasb etadi. Shoir sodda, xalqona va obrazli til orqali murakkab falsafiy fikrlarni ifodalashga erishgan. Natijada uning muxammaslari keng kitobxonlar ommasi uchun tushunarli va ta’sirchan badiiy matn sifatida shakllangan.

Bundan tashqari, muxammaslarning kompozitsion qurilishi, ramziy obrazlar tizimi va poetik ohangdorligi ham tahlil qilingan. Tadqiqot natijasida Samandar Vohidov muxammaslarining o‘zbek she’riyati taraqqiyotidagi o‘rni, estetik qimmati va badiiy mahorati aniqlashtirilgan. Shu bilan birga, shoir ijodining milliy poetik tafakkur rivojiga qo‘shgan hissasi ilmiy asosda yoritilgan.

Kalit so‘zlar: Samandar Vohidov, muxammas, o‘zbek she’riyati, badiiy mahorat, poetik tasvir, lirizm, mumtoz adabiyot, poetik til, ramziy obraz, estetik ta’sirchanlik.

Аннотация. В данной статье проводится научный анализ тематики, идеологического содержания, художественно-эстетических особенностей мухаммасов Самандара Вохидова. Исследование охватывает поэтическое выражение любви, родины, человеческого духа, духовности и философии жизни в творчестве поэта. Также показана роль жанра мухаммаса в классической литературе и его художественные возможности. Анализируется использование в мухаммасах поэта таких художественных приемов, как метафора, сравнение, тазод и талме, и их эстетическая функция.

Также особое значение имеет сочетание классических поэтических традиций и современного художественного мышления в творчестве Самандара Вохидова. Поэт сумел выразить сложные философские мысли простым, народным и образным языком. В результате его мухаммасы сформировались как понятные и впечатляющие художественные тексты для широкой аудитории.

Кроме того, проанализированы композиционная структура мухаммаса, система символических образов и поэтическая мелодичность. В результате исследования была уточнена роль мухаммасов Самандара Вохидова в развитии узбекской поэзии, их эстетическая ценность и художественное мастерство. Одновременно был научно обоснован вклад творчества поэта в развитие национальной поэтической мысли.

Ключевые слова: Самандар Вохидов, мушаммас, узбекская поэзия, художественное мастерство, поэтический образ, лиризм, классическая литература, поэтический язык, символический образ, эстетическое впечатление.

Abstract. This article scientifically analyzes the subject matter, ideological content, and artistic and aesthetic characteristics of Samandar Vohidov's mukhammas. The study broadly covers the poetic expression of love, homeland, human spirit, spirituality, and philosophy of life in the poet's work. The role of the

mukhammas genre in classical literature and its artistic possibilities are also shown. The use of such artistic arts as metaphor, simile, tazod, and talmeh in the poet's mukhammas and their aesthetic function are analyzed.

Also, the combination of classical poetic traditions and modern artistic thinking in Samandar Vohidov's work is of particular importance. The poet managed to express complex philosophical thoughts through simple, folk, and figurative language. As a result, his mukhammas were formed as understandable and impressive artistic texts for a wide audience.

In addition, the compositional structure of the mukhammas, the system of symbolic images and poetic melodiousness were analyzed. As a result of the research, the role of Samandar Vohidov's mukhammas in the development of Uzbek poetry, their aesthetic value and artistic skill were clarified. At the same time, the contribution of the poet's work to the development of national poetic thought was scientifically highlighted.

Keywords: Samandar Vohidov, muxammas, Uzbek poetry, artistic skill, poetic image, lyricism, classical literature, poetic language, symbolic image, aesthetic impression.

Kirish. O'zbek mumtoz adabiyoti ko'p asrlik tarixiy taraqqiyot jarayonida nihoyatda boy va serqatlam poetik merosni shakllantirgan bo'lib, bu meros tarkibida muxammas janri alohida o'rin egallaydi. Muxammas Sharq she'riyatining eng murakkab, ayni paytda badiiy jihatdan eng ta'sirchan janrlaridan biri sifatida shoir ijodiy salohiyatini to'liq namoyon etishga xizmat qiladi. Ushbu janrning asosiy xususiyatlari sifatida fikrning keng ko'lamda ifodalanishi, obrazlilikning kuchlilik, ohangdorlik va musiqiylik, shuningdek, qofiya va band tuzilishining murakkab tizimi ko'rsatiladi. Ana shunday boy badiiy imkoniyatlarga ega bo'lgan muxammas janri o'zbek adabiyotida ham izchil rivojlanib kelgan bo'lib, bu jarayonda ko'plab ijodkorlar qatori Samandar Vohidov ham o'ziga xos o'rin va ahamiyatga ega.

Samandar Vohidov o‘z ijodiy faoliyatida mumtoz adabiyot an‘analarini zamonaviy poetik tafakkur bilan uyg‘unlashtira olgan iste‘dodli shoir sifatida e‘tirof etiladi. Uning muxammaslarida inson ruhiy olami, muhabbat va sadoqat tuyg‘ulari, hijron iztiroblari, Vatanga muhabbat, ma‘naviy qadriyatlar hamda hayot mazmuni bilan bog‘liq falsafiy qarashlar chuqur lirizm asosida ifodalanadi. Shoir o‘z fikrlarini oddiy bayon qilish bilan cheklanmay, balki ularni obrazli tafakkur, ramziy ifodalar va badiiy tasvir vositalari orqali boyitadi. Natijada uning muxammaslari estetik jihatdan ta‘sirchan, mazmunan esa serqatlam va chuqur falsafiy mohiyatga ega bo‘ladi. Ayniqsa, ramziy obrazlardan foydalanish, musiqiy ohangni saqlash va fikrni badiiy umumlashtirish uning ijodiy uslubining muhim belgilaridan hisoblanadi.

Hozirgi zamon adabiyotshunosligida mumtoz she‘riy shakllarning yangi davrdagi talqini, ularning badiiy-estetik imkoniyatlarini tahlil qilish dolzarb ilmiy yo‘nalishlardan biri sifatida qaraladi. Shu nuqtai nazardan Samandar Vohidov muxammaslarini o‘rganish nafaqat shoir ijodining badiiy xususiyatlarini chuqurroq anglashga, balki o‘zbek she‘riyatida mumtoz an‘analarning zamonaviy adabiy jarayon bilan uzviy davomiyligini aniqlashga ham imkon beradi. Bu esa uning ijodini milliy adabiyot rivojida muhim bosqichlardan biri sifatida baholashga asos bo‘ladi [1].

Tadqiqot metodologiyasi va adabiyotlar tahlili. Ushbu tadqiqotni amalga oshirishda adabiyotshunoslikning zamonaviy ilmiy-tahliliy metodlaridan foydalanildi. Tadqiqotning metodologik asosini tarixiy-qiyosiy, poetik tahlil, germenevtik va sistemali yondashuv usullari tashkil etdi. Ushbu metodlar yordamida Samandar Vohidov muxammaslarining janriy tabiati, badiiy xususiyatlari va estetik qimmati o‘rganildi.

Tarixiy-qiyosiy metod asosida muxammas janrining Sharq va o‘zbek adabiyotidagi rivojlanish bosqichlari tahlil qilindi. Samandar Vohidov ijodi Alisher Navoiy, Ogahiy, Furqat kabi mumtoz shoirlarning poetik an‘analari bilan

qiyoslandi. Natijada shoirning mumtoz merosga munosabati va an'analarni zamonaviy ruh bilan boyitishdagi o'rni aniqlashtirildi.

Poetik tahlil metodida muxammaslarning ichki badiiy qurilishi tadqiq etildi. Xususan, qofiya tizimi, radif, vazn, ritm va poetik sintaksisning o'ziga xos jihatlari o'rganildi. Shoirning tashbeh, isti'ora, tazod, talmeh, mubolag'a kabi badiiy san'atlardan foydalanish mahorati tahlil qilindi. Bu esa muxammaslarning estetik ta'sirchanligini belgilovchi omillarni ochib berishga xizmat qildi.

Germenevtik yondashuv yordamida muxammaslarning falsafiy mazmuni, ma'no qatlamlari va ramziy obrazlari sharhlanib, shoir poetik tafakkurining mohiyati ochib berildi. Samandar Vohidov ayrim satrlarda hayot, vaqt, insoniy kechinmalar va ma'naviy qadriyatlarni chuqur ramziy ma'nolarda ifodalagan.

Sistemali yondashuv asosida muxammaslarning kompozitsion tuzilishi, obrazlar tizimi va poetik uyg'unligi bir butun badiiy tizim sifatida tahlil qilindi. Shuningdek, tadqiqot davomida ilmiy manbalar, she'riy to'plamlar va adabiyotshunos olimlarning ilmiy qarashlaridan foydalanildi.

Ushbu tadqiqotda Ozod Sharafiddinovning "Badiiy tafakkur va adabiy jarayon" asari hamda To'xta Boboyevning "Adabiyotshunoslik asoslari" kitobi metodologik va nazariy asos sifatida muhim o'rin tutadi. Ushbu manbalar Samandar Vohidov muxammaslarini tahlil qilishda adabiy-estetik yondashuvni shakllantirishga xizmat qiladi.

Sharafiddinov asarida adabiy jarayonning rivojlanishi, badiiy tafakkur va ijodkor shaxsining roli keng yoritilgan. Olim badiiy asarni faqat estetik hodisa emas, balki ijtimoiy va ma'naviy tafakkur mahsuli sifatida talqin qiladi. Ushbu qarash Samandar Vohidov muxammaslarini tahlil qilishda muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi. Chunki shoir ijodida ham badiiy obrazlar orqali ma'naviy-falsafiy g'oyalar ifodalanadi [3].

Boboyevning "Adabiyotshunoslik asoslari" asarida esa adabiy janrlar, badiiy tasvir vositalari, kompozitsiya va poetik uslub kabi nazariy masalalar tizimli

ravishda yoritilgan. Ushbu manba muxammas janrining tuzilishi, uning o‘ziga xos poetik xususiyatlarini aniqlashda muhim ahamiyatga ega. Xususan, muxammasdagi qofiya tizimi, bandlar tuzilishi va badiiy san’atlar Boboyev tomonidan berilgan nazariy tushunchalar asosida tahlil qilindi.

Shuningdek, Boboyev asarida adabiy tahlilning ilmiy prinsiplari — tarixiylik, sistemalilik va estetik yondashuv alohida ta’kidlanadi. Bu esa Samandar Vohidov muxammaslarini kompleks tarzda o‘rganish imkonini beradi [4].

Natija va muhokama. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, Samandar Vohidov muxammaslari mavzu va g‘oya jihatidan serqirra bo‘lib, ularda inson ruhiyati va ma’naviy olami chuqur poetik talqin etiladi. Shoir muxammaslarining asosiy mavzularidan biri muhabbatdir. Biroq bu muhabbat oddiy hissiy kechinma sifatida emas, balki inson qalbini poklovchi va ma’naviy kamolotga yetaklovchi kuch sifatida tasvirlanadi. Lirik qahramonning hijron, sog‘inch, visol va umid bilan bog‘liq ruhiy holatlari samimiy va ta’sirchan ifodalangan.

Shoir muxammaslarida Vatan mavzusi ham muhim o‘rin egallaydi. Ona yurt, milliy qadriyatlar va tarixiy xotira obrazlari poetik tasvir vositasida badiiy talqin qilinadi. Samandar Vohidov tabiat manzaralari orqali Vatan ruhini jonlantiradi. Bahor, shamol, tuproq, osmon kabi obrazlar yurtga muhabbat va milliy iftixor hissini ifodalashga xizmat qiladi.

Samandar Vohidov muxammaslarining asosiy badiiy xususiyatlaridan biri poetik tasvir vositalarining rang-barangligidir. Shoir tashbeh, isti’ora, tazod va talmeh san’atlaridan mahorat bilan foydalanadi. Gul va bulbul, sham va parvona kabi mumtoz poetik timsollar yangi ma’no va zamonaviy ruh bilan boyitilgan. Ayniqsa, metaforik tasvirlarning chuqur falsafiy mazmunga egaligi muxammaslarning badiiy qimmatini oshiradi.

Samandar Vohidov muxammaslarining poetik tili sodda va ravon bo‘lishiga qaramay, ular chuqur ma’no qatlamlariga ega murakkab badiiy tizim sifatida namoyon bo‘ladi. Shoirning ijodiy mahorati shundaki, u falsafiy mazmundagi

murakkab fikrlarni oddiy, xalqona va obrazli ifoda vositalari orqali o'quvchiga yetkazadi. Natijada, she'rlar nafaqat adabiy didi yuqori kitobxonlar, balki keng omma uchun ham tushunarli va ta'sirchan bo'lib xizmat qiladi. Shoir tilining xalqona ohangi uning muxammaslariga milliy ruh bag'ishlaydi. Ayniqsa, xalq maqollari, matallar va iboralardan unumli foydalanish orqali u badiiy matnning hayotiylikini oshiradi hamda o'quvchi bilan bevosita ruhiy aloqa o'rnatadi. Bu esa she'rlarda milliy mentalitet, xalq donishmandligi va an'anaviy tafakkur unsurlarining kuchli ifodalanishiga olib keladi [5].

Muxammaslarning kompozitsion qurilishi ham o'ziga xos mukammal badiiy tizimni tashkil etadi. Har bir band oldingi fikrni mantiqan davom ettiradi va umumiy poetik g'oyaning izchil rivojlanishiga xizmat qiladi. Shoir kompozitsiyada tasodifiylikka yo'l qo'ymaydi, balki har bir misra va bandni ma'lum badiiy maqsadga bo'ysundiradi. Ayrim muxammaslarda dramatik rivojlanish aniq seziladi: dastlabki bandlarda lirik qahramonning ruhiy holati, ichki kechinmalari va hissiy iztiroblari tasvirlanadi, keyingi bandlarda esa bu kechinmalar chuqurlashib, falsafiy mushohadaga aylanadi. Yakuniy bandlarda esa ko'pincha hayotiy xulosa, hikmat yoki ma'naviy xotima beriladi. Bu esa muxammaslarga tugallangan va yaxlit badiiy shakl bag'ishlaydi.

Samandar Vohidov ijodining yana bir muhim jihati mumtoz adabiy an'analar bilan zamonaviy poetik tafakkurning uyg'unlashuvida namoyon bo'ladi. Shoir klassik muxammas shaklini saqlagan holda, unga zamonaviy inson ruhiyati, bugungi davr kechinmalari va zamon muammolarini singdiradi. Natijada uning ijodi nafaqat an'anaviy adabiy meros davomchisi, balki zamonaviy badiiy tafakkur ifodachisi sifatida ham ahamiyat kasb etadi. Bu uyg'unlik uning muxammaslarini zamon bilan hamnafas, dolzarb va estetik jihatdan boy qiladi. Samandar Vohidov muxammaslarining estetik ta'sirchanligi ham alohida e'tiborga loyiq ekani aniqlandi. Shoirning samimiy lirizmi o'quvchida chuqur hissiy kechinmalar uyg'otadi, musiqiy ohangdorlik esa she'rlarning badiiy jozibasini yanada

kuchaytiradi. Obrazli tafakkur orqali yaratilgan tasvirlar inson ongida yorqin vizual va hissiy ta'sir qoldiradi. Eng muhim jihatlardan biri shundaki, shoir qisqa poetik shakl — muxammas doirasida ham katta falsafiy mazmun, chuqur hissiyot va keng hayotiy umumlashmalarni ifodalashga erishadi. Bu esa uning yuksak badiiy mahorati va ijodiy salohiyatini yaqqol namoyon etadi [7].

Xulosa. Samandar Vohidov muxammaslari o'zbek she'riyatining badiiy-estetik taraqqiyotida muhim o'rin tutuvchi poetik namunalar hisoblanadi. Shoir mumtoz adabiyot an'alarini zamonaviy ruh bilan uyg'unlashtirib, o'ziga xos poetik uslub yaratishga muvaffaq bo'lgan.

Shoir muxammaslarida muhabbat, inson qalbi, Vatan va hayot falsafasi kabi mavzular yetakchi o'rin egallaydi. Ushbu mavzular samimiy lirizm, chuqur mushohada va boy obrazlilik asosida yoritilgan. Samandar Vohidov tashbeh, isti'ora, tazod va boshqa poetik san'atlardan mahorat bilan foydalanib, muxammaslarning estetik ta'sirchanligini oshirgan. Shoir muxammaslarining poetik tili ravon, musiqiy va xalqona ruhga ega bo'lib, ularda milliy qadriyatlar va ma'naviy qarashlar chuqur aks etadi. Kompozitsion yaxlitlik, ramziy obrazlar tizimi va falsafiy qatlamlarning uyg'unligi Samandar Vohidov ijodining badiiy mukammalligini belgilaydi. Samandar Vohidov muxammaslari o'zbek mumtoz va zamonaviy she'riyati o'rtasidagi badiiy bog'liqlikni namoyon etuvchi muhim adabiy hodisa sifatida ahamiyatlidir. Shoir ijodi milliy poetik tafakkurning davomiyligini ko'rsatadi va zamonaviy o'zbek adabiyotining estetik imkoniyatlarini boyitadi. Shu sababli uning muxammaslarini yanada chuqur o'rganish o'zbek adabiyotshunosligi uchun muhim ilmiy ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Vohidov, S. She'rlar va muxammaslar to'plami. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2020. – 200 b.

2. Karimov, N. O‘zbek adabiyoti tarixi (XX–XXI asrlar). – Toshkent: O‘zbekiston, 2022. – 450 b.
3. Sharafiddinov, O. Badiiy tafakkur va adabiy jarayon. – Toshkent: Ma’naviyat, 2021. – 280 b.
4. Boboyev, T. Adabiyotshunoslik asoslari. – Toshkent: O‘zbekiston, 2023. – 420 b.
5. Qosimov, B. Adabiy jarayon va milliy poetika. – Toshkent: O‘zbekiston, 2021. – 300 b.
6. Yusupova, D. O‘zbek she’riyatida janrlar taraqqiyoti. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2023. – 260 b.
7. Tursunov, A. Mumtoz va zamonaviy o‘zbek she’riyati. – Toshkent: Yangi nashr, 2022. – 240 b.